

ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ДЖАЗОВОЇ ШКОЛИ
НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ КУРТА ЕЛЛІНГАFEATURES OF THE AMERICAN JAZZ SCHOOL ON THE EXAMPLE
OF KURT ELLING'S CREATIVITY

Досліджуються основні особливості американської джазової школи крізь призму творчості сучасного співака Курта Еллінга. Звертається увага на близькість його естетичних принципів із провідними майстрами ХХ століття. Зокрема, наявне наслідування вокальної манери співаків-крунерів – Френка Сінатри, Тоні Беннетта. Прослідковується зв'язок із вихідними позиціями представників стилю бібоп, фрі-джаз, що унаочнюється у значній увазі до імпровізації, свободі її побудови, прагненні до створення структур, які б були не лише віртуозними, а й довершеними в п'ятанні логіки розгортання музичної тканини.

Визначено тембральну близькість Курта Еллінга до вокальної манери Френка Сінатри. Складність імпровізації Курта Еллінга дає змогу стверджувати тезу щодо продовження ним традицій інших метрів американського та світового джазу, а саме Еллі Фіцджеральд і Джона Колтрейна. Це виявляється у складності побудови, чималій тривалості та віртуозності скет-імпровізацій, які спираються на принцип імітування голосом віртуозного звучання інструментів.

В імпровізаціях Курта Еллінга прослідковується слідування логіці, наявній у сучасному джазовому мисленні. Використовуються імпровізації на лади, змінюється метроритмічна структура творів, наявні поліритмічні побудови. Активний мотивний розвиток має місце за рахунок використання повторень, варіювання, секвенцій. Для вокальних інтерпретацій Еллінга притаманне поєднання традицій американської джазово-естрадної школи першої половини ХХ століття та сучасних прийомів розвитку музичного матеріалу.

Зазначено, що для виконавців-джазменів надзвичайно важливим є спілкування наживо з провідними майстрами. Фестивальні проекти, які впроваджуються в Україні (наприклад, Alfa Jazz Fest) є украй необхідними для розвитку як вокалістів, так і інструменталістів. Вони впливають на розвиток української джазової школи, виступаючи простором для взаємодії з провідними майстрами.

Ключові слова: джаз, імпровізація, вокальна школа, американська джазова школа, Курт Еллінг, традиція, скет.

The main features of the American jazz school are studied through the prism of the work of modern singer Kurt Elling. Attention is drawn to the proximity of its aesthetic principles to the leading masters of the XX century. In particular, there is an imitation of the vocal style of the crowners – Frank Sinatra, Tony Bennett. There is a connection with the initial positions of the representatives of the style of bebop, free jazz, which is evident in the considerable attention to improvisation, freedom of its construction, the desire to create structures that would be not only virtuosic but also perfect in the logic of musical fabric.

Kurt Elling's timbre is close to Frank Sinatra's vocal style. Instead, the complexity of Kurt Elling's improvisations makes it possible to assert the thesis that he continues the traditions of other masters of American and world jazz, such as Ella Fitzgerald and John Coltrane. This is manifested in the complexity of construction, considerable duration and virtuosity of sket improvisations, which are based on the principle of voice imitation of the virtuoso sound of instruments.

Kurt Elling's improvisations follow the logic of modern jazz thinking. Improvisations on frets are used, the metrorhythmic structure of works changes, polyrhythmic constructions are available. Active motive development is available through the use of repetition, variation, sequences. Elling's vocal interpretations are characterized by a combination of the traditions of the American jazz and pop school of the first half of the 20th century and modern methods of developing musical material.

It is noted that live communication with leading masters is extremely important for jazz performers. Festival projects implemented in Ukraine, such as Alfa Jazz Fest, are essential for the development of both vocalists and instrumentalists. They influence the development of the Ukrainian jazz school, acting as a space for interaction with leading masters.

Key words: jazz, improvisation, vocal school, American jazz school, Kurt Elling, tradition, sket.

УДК 784.75

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-2.6>

Остапенко Л.В.,

викладач кафедри музичного мистецтва
ПВНЗ «Київський університет культури»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

У ХХ столітті джазове мистецтво стає невід'ємною частиною музичної культури. Проте у другій половині століття зменшується кількість виконавців-вокалістів у сфері джазового вокалу, адже в цей час набирає розвитку рок- та поп-музика. Ті ж, хто свідомо обирає сферу «класичного» джазу, яскраво виділяються на музичному небосхилі.

Серед таких джазових зірок, які є спадкоємцями американської вокальної традиції, можна згадати Курта Еллінга. Цей американський джа-

зовий вокаліст-баритон, який є лауреатом премії Греммі, повністю може сприйматися як гідний спадкоємець творчих принципів таких виконавців, як Френк Сінатра, Тоні Беннетт, Елла Фіцджеральд, Луї Армстронг. Доречно буде розглянути, в чому ж полягає специфіка його вокальної манери та які риси майстрів минулого він успадковує й розвиває.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло питань та основні терміни, які стосуються джазового виконавства, висвітлено в

розробці провідного вітчизняного автора В. Симоненка. Проблема виховання джазових вокалістів аналізується у статті Т. Ланіної. Джаз у системі української музичної освіти досліджується Т. Пістуновою. Питання, що стосуються мистецтва імпровізації та шляхів її опанування, розкриваються в роботах І. Горвата, І. Вассербергера, Р. Стецюка.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна вокальна американська джазова школа є малодослідженою сферою. Проте, на нашу думку, вона чинить неабиякий вплив на розвиток української вокальної традиції. Це питання є таким, що потребує висвітлення в науково-педагогічній літературі.

Метою статті є аналіз особливостей американської вокальної джазової школи. Ця мета реалізується через такі завдання:

- 1) розкрити специфіку вокальної манери та стилю американського співака Курта Еллінга;
- 2) охарактеризувати ті специфічні особливості, які притаманні американській джазовій вокальній школі;
- 3) окреслити вплив американської традиції на українську джазову школу.

Виклад основного матеріалу. Курт Еллінг є майстром джазового вокалу, якого не досить назвати просто співаком. Його вокальні можливості простягаються набагато далі порівняно з іншими виконавцями. Велику роль відіграє широкий вокальний діапазон (чотири октави), витончена манера звуковидобування, внутрішній спокій, гармонія та інтонаційна досконалість. Подібні характеристики могли б охарактеризувати будь-якого гарного виконавця – не лише джазового, а й академічного. Проте його виваженість і майстерність створення вокальних імпровізацій є тією особливістю, яка притаманна саме джазовим метрам.

Т. Ланіна зазначає про ті характеристики, які притаманні виконавцям сфери естрадно-джазового вокалу. Серед них згадується і вміння добре володіти голосовим апаратом, також обов'язковою необхідна навичка імпровізування. Потрібне і «знання манери виконання естрадно-джазової, рок- і поп-музики, володіння великою кількістю прийомів виконання та особливими специфічними штрихами звуковідтворення, наявність розвиненого гармонійного і мелодійного слуху, гарної пам'яті, швидкого мислення, творчого потенціалу фантазії, досвіду переспіву великої кількості різних творів естрадно-джазової музики та багато іншого» [3, с. 480].

Усі ці характеристики повністю можуть бути долучені до здобутків Курта Еллінга, який є бездоганним майстром, що керує своїм голосом як в інтонаційному, так і у ритмічному вимірах надзвичайно влучно. Головними епітетами, що спадають на думку при прослуховуванні творчих інтерпретацій Еллінга, є саме синтез довершеності та

гарного смаку, які демонструє співак у поєднанні традицій американської джазово-естрадної школи першої половини ХХ століття й сучасних прийомів розвитку музичного матеріалу.

Які ж саме особливості американської вокальної школи наслідує співак? Багато в чому. Насамперед це темброві характеристики, особливості звуковидобування, манера подачі звуку, що уподібнюють його до співаків-крунерів Френка Сінатри та Тоні Беннетта. Крунерами називали співаків, які виступали з біг-бендами та використовували свінгування, поєднуючи його з естрадною манерою співу, «муркотінням» і розмовною мовою між різними куплетами. Така манера в певній мірі була успадкована й Куртом Еллінгом. Його власні вокальні дані дають змогу відтворити певні риси співацького стилю Френка Сінатри, з яким його споріднює не лише вокальне амплуа - «баритон», але й тембральні характеристики, пов'язані з оксамитовим звучанням, що наче огортає слухача низькими формантами.

Водночас зауважимо, що Курт Еллінг не може бути сприйнятий як той, хто лише копіює манеру крунерів. Вона близька йому внаслідок інтересу до репертуару, який виконували співаки ери свінгу. Тому й певні риси цих представників естрадно-джазової традиції проступають в його індивідуальному стилі. Його вокальний стиль може сприйматися як такий, що є наступним щаблем розвитку американської вокальної школи. Курт Еллінг майстерно створює вокальні імпровізації, чому мало приділяли уваги крунери. Тому доречно зазначити, що на його персональний стиль вплинула не лише музика ери свінгу, а й подальший розвиток джазового мистецтва, зокрема музика Джона Колтрейна та інші стилі естрадно-джазової музики.

Також співак успадковує такий принцип американської вокальної школи, як скет-імпровізацію, що кристалізується у стилі бібоп. Цей стиль дозволив стверджувати про появу нового джазу, менш комерційно орієнтованого та більш творчо спрямованого. «Він відкриває період сучасного джазу і докорінно відрізняється від попередніх стилів. Для бібопа характерне унісонне проведення теми на початку і вкінці п'єси. Як теми для імпровізацій використовувалися популярні пісні 20-х-30-х років, точніше їх гармонічні схеми, на які нашаровувалися нові мелодії. Пізніше почали створювати оригінальні композиції. Їхні мелодії характеризувалися складними фігураціями, стрибками, незвичним ритмічним поділом та акцентуванням» [1, с. 113].

Саме з вокального бібопу Елли Фіцджеральд та інструментального Джона Колтрейна стартувала свобода імпровізації. Скет став продовженням логіки розвитку інструментальних соло, в яких не було жодних обмежень для творчого самовираження. «Джазовий скет-вокал народжувався з

наслідування інструментальним звучанням, хоча функції інструментів джазових ансамблів та оркестрів змінювалися в процесі еволюції, а вокальні партії в них то з'являлися, то зникали» [6, с. 183].

Цю техніку широко застосовує Курт Еллінг, уподібнюючись завдяки складності побудови, чималій тривалості та віртуозності до скет-імпрровізацій майстрів стилю бібоп – вокалу Елли Фіцджеральд та інструментального соло Джона Колтрейна. «Джазовий вокаліст під час імпрровізації повинен ніби копіювати звучання інструментів із джазбенду. Тому зрозумілими стають дуже суворі вимоги до вокальних здібностей джазового співака. Голос має бути дуже рухливим, вміти з легкістю імітувати партію одного інструмента, інтонувати іноді дуже швидко» [3, с. 481].

Певні характеристики побудови імпрровізацій дають змогу віднайти зв'язок із традиціями фрі-джазу. Фрі-джаз - дослівно перекладається як вільний джаз, час розвитку якого припадає на середину ХХ століття. «Характерними ознаками напряму є відхід від тональності та традиційної мелодики, гармонії, ритміки та форми» [5, с. 97]. Саме фрі-джаз дозволяє музиканту розвинути майстерність імпрровізатора, вільно оперуючи усіма компонентами фактури твору. Ці принципи також знаходять віддзеркалення в музичних інтенціях Еллінга. Курт Еллінг переконаний, що весь досвід людини, та музика, яку вона чула від бабусі та матері, передається у джазі. Попри різносторонню спрямованість творчості видатних джазменів, їхня музика добре відображає їх минуле, той культурний контекст, який їх оточував у дитинстві. Це повністю можна віднести і до творчості самого Курта Еллінга.

Специфічною особливістю Курта Еллінга є його спроможність переосмислювати джазові стандарти, а також композиції, які можна віднести до інших напрямів естрадної музики. В його творчому доробку є інтерпретації "Norwegian Wood" гурту "The Beatles", "Matte Kudasai" рок-гурту "King Crimson", а також поп-виконавців – "Golden Lady" Стіві Уандера, "After The Love Has Gone" гурту "Earth, Wind & Fire" та інших виконавців. При цьому вони не лише подаються у новому джазовому оформленні, але й постають джерелом для майстерних імпрровізаційних соло. У цьому полягає важлива відмінність індивідуального стилю Курта Еллінга від інших джазових виконавців сьогодення.

Наприклад, Стейсі Кент творчо переосмислює стандарти, але не виконує вокальні імпрровізації. Натомість для Курта Еллінга імпрровізація є невід'ємною частиною виступів. Т. Ланіна так говорила про важливість імпрровізування, формування навичок співу для сучасного співака: «Вміти вигадати соло, нестандартно розвивати метроритмічну основу твору, наповнювати процес

музичного розвитку весь час новим драматургічним змістом, розуміти логіку загального розвитку музично-художнього образу і при цьому переконливо користуватися усіма засобами музичної виразності» [3, с. 480]. Мистецтво імпрровізування у Курта Еллінга вирішено в розрізі сучасного джазового мислення. Використовуються імпрровізації на лади, змінюється метроритмічна структура творів, наявні поліритмічні побудови. Активний мотивний розвиток наявний за рахунок використання повторень, варіювання, секвенцій.

Так, композиція "After The Love Has Gone" гурту "Earth, Wind & Fire" в інтерпретації Курта Еллінга, представлена на Burghausen Internationale Jazzwoche у 2011 році, перетворюється на повільну соул-баладу, в якій не лише змінюється темп, склад виконавців (контрабас, гітара, фортепіано, ударні, перкусія). Лише перше проведення теми нагадує мелодичну канву першоджерела, натомість усе подальше прочитання теми переносить у сферу соул і кул-джазу. Фактично весь твір виконавець вільно імпрровізує, використовуючи вербальний текст пісні та основні мелодичні мотиви.

Так само й у творі "Golden Lady" змінюється стильове оформлення композиції, в ній проступають риси напряму fusion. І голос, й інструменти (гітара) виконують свої імпрровізаційні соло. У своїй імпрровізації Курт Еллінг використовує мотивний розвиток, його соло будується з використанням скет-техніки. У своїй віртуозності він наближується до соло стилю бібоп. «Голос Еллінга миттєво впізнається, він охоплює слухачів своїм теплим, насиченим баритоном і переміщується по всьому діапазону чотирьох октав як віртуозний інструменталіст та переконливий оповідач. Незалежно від того, чи він перетворює джазові стандарти, чи виконує власні захоплюючі авторські твори, Еллінг поєднує елегантний ліризм і технічну майстерність із тонким гумором, емоційною глибиною та гострими спостереженнями стосовно стану людини» [7].

Досягнення в сфері джазового виконавства Курта Еллінга є чималими. Його виступи відбувалися у багатьох країнах світу, в тому числі й в Україні в рамках фестивалю Alfa Jazz Fest у Львові у 2016 році. В інтерв'ю, проведеному під час участі у фестивалі джазового мистецтва Alfa Jazz Fest-2016, він зазначав про те, ким на його думку є джазмен: «Джазмен – це людина, яка закохалася у відчуття звучання, моральний образ, композицію та історію джазової музики. Це можливо незалежно від її місцезнаходження чи етапу життєвого шляху. Спочатку людина переповнюється музичними образами, а потім вже, стаючи джазовим музикантом, навчається віддавати себе повністю слухачам» [2].

Можна зазначити, що для виконавців-джазменів надзвичайно важливим є спілкування наживо

з провідними майстрами. Фестивальні проєкти є украй необхідними для розвитку як вокалістів, так і інструменталістів. «Специфіка освітнього процесу, пов'язаного з вихованням джазових музикантів, полягає у тому, що обов'язковою умовою є не лише навчання в рамках навчального закладу, а й ознайомлення із сучасною фестивальною практикою» [4, с. 137]. Під час таких заходів здійснюється сприйняття манери різних співаків, під час майстер-класів спостерігається засвоєння тих прийомів розвитку музичного матеріалу, який вони використовують. Можна сказати, що принципи вокальної американської джазової школи та Курта Еллінга, безперечно, впливають на розвиток української музики. Ці проєкти дають змогу, в тому числі й під час джем-сейшн, вступити у взаємодію з іншими виконавцями, є підґрунтями для обміну досвідом і подальшого розвитку джазменів.

Висновки. Ознаками виконавського стилю Курта Еллінга є вільне комбінування різних вокальних технік, чималий співацький діапазон, який доречно використовується у композиціях. У своїй творчості він поєднує елементи різних джазових стилів: свінгу, бібопу, фрі-джазу, оновлюючи твори й надаючи їм іншого прочитання. Традиції та новації американської вокальної школи перехреснюються у його творчому доробку й сприяють форму-

ванню джазу нової генерації, де кожен музичний твір може бути прочитаний по-новому. Можна зазначити, що його творчість впливає на формування певних рис вітчизняного джазу, виступаючи зразком і високим ідеалом для багатьох співаків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Горват І., Вассербергер І. Основи джазової інтерпретації. Київ : Музична Україна, 1980. 122 с.
2. Курт Еллінг. URL: https://www.youtube.com/watch?v=B5I2AFYj_K0 (дата звернення: 01.03.2021).
3. Ланіна Т.О. Проблема виховання джазових вокалістів у музичних школах. Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 жовтня 2014 року, м. Київ. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2014. С. 476–483.
4. Пістунова Т. Джаз у системі української музичної освіти. Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство, 2017. № 1 (Вип. 36). С. 134–139.
5. Симоненко В. Лексикон джаза. Київ : Музична Україна, 1981. 111 с.
6. Стецюк Р.А. Саксофон в джазе: аспекти парадигматики. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти, 2019. Вип. 53. С. 177–199.
7. Kurt Elling. About. URL: <https://kurtelling.com/about/> (дата звернення: 01.03.2021).